

ANTONI GAUDÍ

CREIEM que és un deure el retreure en aquest Anuari el record del gran arquitecte D. Antoni Gaudí, que fou el més preclar i aciençat dels amics de l'art litúrgic.

Antoni Gaudí i Cornet nasqué l'any 1852 en la ciutat de Reus; el seu pare era d'ofici calderer i tenia alguna petita hisenda. La primera infància i l'adolescència del futur arquitecte s'escolà a la seva ciutat nadiua, fins que jovenet passà a Barcelona a estudiar la carrera.

En la vida d'estudiant de Gaudí fermentaven ja els llevats de sa obra futura. Ens explicava un dia que mentre el catedràtic recitava les lliçons, en inicial inconformisme es plantejava els problemes de plàstica i d'estàtica que anys després resoldria; això el feia ésser un mal alumne, perquè aquestes cabòries el privaven de seguir els discursos dels catedràtics, i els suspensos eren abundosos. La biblioteca de l'Escola, en canvi, era per ell àvidament devorada.

Acabats sos estudis l'any 1878, fa els fanals de la plaça Reial i de la Barceloneta amb decoració heliçoidal; en la casa del Sr. Vicens a Gràcia, usa de la decoració polícroma enllaçada amb la pedra i el maó, i la reforma de la casa del Sr. Güell a les Corts segueix el mateix camí. Fa la coberta de la fàbrica cooperativa de Mataró sostinguda per uns caballs parabòlics, de fustes empernadades. Planteja ja en aquestos temps son programa innovador.

Quan tenia trenta dos anys, en 1883, el Sr. Bocabella, fundador de la Sagrada Família, li encomanà la construcció del Temple, seguint els consells del venerable mestre Joan Martorell que preveia en el jove arquitecte el més fort temperament arquitectònic dels nostres temps. Aleshores Gaudí era un home al qui plau d'anar curosament vestit i gustar bona taula. No és un home religiosament practicant, però tampoc és descregut; la seva educació religiosa familiar i dels primers anys de col·legi no ha estat aniquilada per les corrents escèptiques dels pseudo-cientifistes com Bartrina, en el cercle d'amistats del qual havia conviscut. Comença el temple endut més de l'afer tècnic i artístic, que no pas de la fe; el camí de l'obra i el de l'home comencaven paralel·lament.

En els primers croquis que en Gaudí fa del temple ja hi ha la llevor del monument definitiu; dintre de l'estil gòtic, concep un gran volum emergent de campanars i cimboris en el creuer, en les façanes i en l'absi. La cripta és teta dintre els motlles traçats per son antecessor, amb poques notes de innovació personal.

Per aquests anys fa un pavelló d'esbarjo anomenat el «Capricho» a Comillas, dintre les característiques de la escola del mestre Martorell. Comença també per aquest temps la casa de D. Eusebi Güell al carrer del Comte de l'Assalt. Es aquesta l'obra potser més forta d'En Gaudí, en els moments de sa diferenciada eclosió. En ella tot és ferm, no hi ha vacil·lació de cap mena; dintre els elements tradicionals arquitectònics, i amb l'innovació dels arcs parabòlics en l'entrada i en les arqueries de la galeria, fa un palau de gran noblesa. En la cúpula trepada del hall, i en la galeria, els efectes de llum aconseguits són admirables.

L'absi del temple s'aparta del gòtic tradicional; una major robustesa i claretat, i una llibertat en els motius ornamentals s'inicia ja.

El Palau Episcopal d'Astorga i la casa dita dels Botines, a Leon, són dos edificis de gran envergadura; imposat del caràcter i de l'ambient del país, fa dos edificis fermes, austers, en els quals la intel·ligent plasticitat denota, però, la sensibilitat mediterrània de son autor. La seva estada en terres castellanès fou rica en anècdotes.

A son retorn en Gaudí estudià d'aprop la façana del Naixement. L'idea dels quatre campanars per aresta, en la façana és l'inicial; però en cada nou estudi que en fa, va perdent l'aspecte gòtic, i va essent més original; el perfil curvat reïx i és emprat després del projecte que féu d'un edifici per a les Missions catòliques a Tànger, compost de multitud de cúpules-pinacles de perfil gairebé parabòlic, trepades totes per tal de donar una llum velada. L'infantament de la façana, és el moment heròic de la vida d'en Gaudí, car és l'eclosió d'una nova expressió arquitectònica, en la qual tot un món animal, vegetal i mineral, palpita a través de la pedra en un càntic nou, lloant l'Infant nascut en unes palles. En aquests mesos de febre, en Gaudí s'aprima i no veu ni sent ningú, absorbt en el seu món i davant dels ulls meravellats de Barcelona apareix el gran pessebre nadalenc encerclat pels maciços dels campanars que comencen de marcar llur silueta incipient. Les grans canals d'ombra que originen fan ressaltar les llanternes i pinacles que tenen davant seu; tant en la composició arquitectònica com en el tractat dels detalls, en Gaudí segueix el sistema de gran efecte plàstic de oposar ombres als elements que volia fer ressaltar, ja fossin arquitectònics

o esculturals; vegi's tots els motius de les arquivoltes, ocells, flors, estàtues.

L'any 1895 fa el convent de les Tereses a la Bonanova, obra austera; en l'interior dels corredors, la llum és ritmada per unes arquacions d'efectes notabilíssims. Gaudí definia l'arquitectura com a *ordenació de la llum*; el claustre anomenat del Roser, per aquests mateixos anys construït, és altra nota que respon a aquella definició; és una exuberant florida de roses, amb la delicadesa d'aitals floracions; la llum filtrada que devalla de la llanterna s'arrapa en vibracions de flor per columnes i arquivoltes, i per les nerviacions dels arcs, il·luminant la figura de la Verge, de la qual irradia tot el ritme florit del portal.

L'any 1897 el Sr. Calvet li encarrega la casa del carrer de Casp i el Sr. Güell la església per a la seva Colònia de Santa Coloma de Cervelló. La casa Calvet, acabada en 1902 (gairabé totes les obres civils duren cinc anys) és d'estil barroc, el més adient a la seva visió plàstica; la pomposa decoració de l'escala, granit artificial, ceràmica, estuc i ferros prims retorçats, mostra el partit que sabia treure dels materials més humils i vulgaritzats.

La esglesieta de la Colònia Güell, concebuda a pla central, li serveix per a aprofundir en l'estudi del sistema mecànic d'equilibri de les voltes que té pensat per a la Sagrada Família, en les quals els arcs eren funiculars en lloc d'ésser ojivals, i les resultants de les forces eren gairebé verticals. En l'esglesiola de Santa Coloma, les resultants de les forces són resoltament inclinades, i els elements arquitectònics, columnes, arcs, pilars, etc., segueixen l'inclinació de les forces; per a la clara resolució del problema feu una maqueta de fils i pesos graduats, que li daren

automàticament la posició i intensitat de les forces. Els elements inclinats arquitectònics, ben emprats per ell d'una manera sistemàtica en el Parc Güell, que comença l'any 1900, i en el qual s'aprofiten les circumstàncies topogràfiques per a la parcelació del terreny amb destí a la construcció de vil·les, mitjançant llargues avingudes de traçat sinuós.

La visió de formes lliures que tenia en Gaudí, iniciada en el temple de la Sagrada Família, s'amplifica en els anys 1902-1904, durant els quals fa els pabellons d'entrada del Parc Güell, la tanca de la torre per al Sr. Miralles a les Corts de Sarrià i la casa Batlló del Pas. de Gràcia. Bellesguard, construït en el mateix període, és cenyit a una visió personalíssima del gòtic, com sia que és bastida damunt els restes d'una vil·la del Rei Martí l'Humà; és un gòtic finíssim, admirable consorci de sensibilitat i fermesa, i exemple de composició allunyada de la simetria. El material emprat és un conglomerat artificial a base de la pedra de la mateixa muntanya on es construí l'obra, de finíssims colors.

L'amor que pel color sentí tota la vida, s'esplaia en les ceràmiques de l'escalinata del Parc Güell, en el carener de la tanca, i en les teulades dels pabellons d'entrada, la forma de les quals és una anticipació intuïda de les generades geomètricament que anys després són la seva especial creació.

Per l'Agost de 1901, el Bisbe de Mallorca Dr. Campins l'encarrega de restaurar la catedral. En Gaudí es passa prop d'un any a Mallorca abans de donar estat definitiu a son projecte, estudiant amb tota cura la formosa Seu. Les obres comencen pel Març de 1903 i acaben per la Puríssima de 1904. Al mateix temps que fou una obra eminentment litúrgica, perquè donava tot el valor a l'altar com element

central de la vida del temple, posava en plena vida l'organisme complet de la catedral. En el presbiteri instal·là els dos magnífics finestrals, de tan bells efectes colorístics, obtinguts pel procediment de tricomía, que concebé per a la major netedat del color.

La restauració d'aquesta catedral troba a Gaudí preparat per a tant important feina; és no sols el coneixement minuciós que té de les catedrals del món, sinó que fa anys que ve aprofundint l'estudi de la vida litúrgica de l'Església per tal de que el seu Temple Expiatori la serveixi dignament, i que cada membre arquitectònic hi visqui incorporat i vibri a l'unissò d'aquella circulació vital. Als pocs anys de començada la Sagrada Família, la preocupació litúrgica fou la idea mare amb què l'arquitecte anava performant el temple. Els sermons dominicals de la catedral i uns pocs llibres pastaven a la vegada la seva ànima i el seu temple: l'Any cristià, el Missal Romà, el Ceremonial de Bisbes i l'Any litúrgic de Gueranger. Tota la visió litúrgica i simbòlica és a través d'aquests llibres. Si bé en questions de litúrgia en Gaudí no havia de crear res, posà en ús el que ella prescriu, i d'una manera completa, perquè era una preocupació seva el que el temple fos un exemple claríssim de litúrgia. Deia ell, que el que sabia ho havia après en 42 cursos de litúrgia, fent alusió als 42 anys que treballava en el temple. Gaudí tingué de la religió catòlica una visió poemàtica que volgué plasmar en el Temple de la Sagrada Família, del qual volia fer el temple cristià modèlic. Auto-didacte per temperament, reféu o féu de nou un sistema simbòlic adient a la seva concepció poètica, amb més unitat que els simbolismes migevals, que en cada temple donen fragmentaria visió del cristianisme. El simbolisme que en

Gaudí empra en el temple, el féu extensiu a l'arquitectura, a la qual ell dona caràcter expressiu, com accent plàstic del poema; però en ses mans l'arquitectura no esdevenia mai conceptuosa i era sempre concreta, dintre el camp de la plasticitat, de la qual ell mai s'allunyava, seguint la seva arrel mediterrània.

La casa Batlló al Pas. de Gràcia, segueix i afina la via de llibertat arquitectònica, gonflant els murs de façana i les teulades, que plens de ceràmica multicolor rutila a tota llum.

El punt culminant d'aquest camí és la casa Milà en el mateix passeig emplaçada, pedestal que devia ésser d'una grandiosa imatge de la Mare de Déu de Gràcia adosserada per les ales dels àngels. El ritme de la forma curva agafa una amplitud insospitada que sols el geni de Gaudí podria tenir l'audàcia de petrificar. Les formes opulents tenen una movilitat serena, i una simplicitat helènica.

Les obres de la capella de la Colònia Güell tingueren uns anys de interrupció, i es reprengheren l'any 1910. La inclinació dels pilars i columnes li donà per resultat que els paraments fossin enguerxits, fets per filades horitzontals; aquest és l'origen de la aplicació de les formes geomètriques de doble curvatura als elements arquitectònics. L'estudi d'aquestes formes és cada volta més profund, i més àgil llur aplicació.

L'any 1914 i el següent fou per a Gaudí anys de prova, perquè havent minvat d'una manera gran les almòines, el Temple s'endeutà fortament, i hi hagué el perill d'haver de parar les obres. La Barcelona que sent i estima anà en grups a visitar el Temple, on en Gaudí explicava a cada estament el que seria un cop acabada la basílica. La conversa d'en Gaudí era una festa de l'esperit, perquè tenia

el do de dir les coses amb una mena de filosofia natural tota inflamada que precisava els conceptes bonics mostrant-ne llur situació i llur substància. En Gaudí es transfigurava quan parlava de com seria el Temple i de la significació simbòlica que tindria, i els ulls li brillaven d'una flama misteriosa. En nosaltres va desfer-se la llegenda del Gaudí esquerp i repelós; qualsevol que fos el moment en què anéssim a visitar-lo, ens explicava desseguida les darreres coses que havia fet i les troballes de plàstica o de mecànica que havia obtingut, talment com si una mena de desig el mogués a mostrar-nos els camins nous que a ell se li anaven revelant, per tal d'assegurar-ne la perennitat.

En aquests anys tingué compliment el desig que en Maragall exposava molts anys abans, en son vibrant article de *El Brusi* «Una gràcia de caritat per l'amor de Déu», quan deia perquè no sortia en Gaudí a captar barret en mà per a son temple. Durant molts mesos, cada tarda anava don Antoni amb el Sr. Josep M.ª de Dalmases, nét del fundador de la Sagrada Família, a fer visites de capta, que fruitaren bona collita unes aviat, altres al cap de molt de temps. En aquests anys de penúria, en Gaudí, però, continua estudiant el temple com si hi hagués abundància de diner, amb la mateixa lentitud, amb la mateixa seguretat, amb tota precisió i detall, sense estalviar-se esforç ni fatiga. No admet altre encàrrec d'obra, sinó que vol ésser tot per al temple. Estudia la façana de la Passió, de la qual deixa un preciós estudi, en el què es veu la nuesa d'ornamentació de la façana, les formes de la qual són simples paraboloids hiperbòlics que fan ressaltar més el dramatisme de les escenes evangèliques doloroses. Refà amb solució definitiva els agilíssims finals dels càmpanars, en els quals la

coloració és una delicada harmonia amb el cel. En els darrers anys les formes guerxes en ses mans van essent cada volta més gràcilment jugades; amb elles soluciona l'interior del temple, del qual deixa resolt tot un tram de creuer i les cobertes. En multitud de proves successives passa a emprar l'hiperboloid, més fi de llums que el paraboloid. El guany de condicions plàstiques i tècniques que representa l'ús d'aquestes formes el porta a abandonar el que en podríem dir estètica mecànica que plantejava en la Colònia Güell; en la darrera solució de les voltes interiors de la Sagrada Família són elles més una envolvent del volum interior, un element regulador de la llum, que no pas una estructura de predomini mecànic.

D'aquests sos darrers anys són els nous finestrals de les naus, que semblen treballats per la llum mateixa; deia ell que a mida que el cos li flaquejava més lliure i àgil sentia l'esperit; del Gaudí de setanta anys han eixit les formes més delicades, de més fresca joventut, com si la proximitat de la mort transfigurés les seves obres que semblen fetes a frec d'ala.

La façana de la Glòria, suprema apoteosi de son poema, i la decoració interior que devia convertir el temple en una representació de la celestial Jerusalem habitada per l'Anyell i els seus Sants, el tenien emprofundit en meditació i en estudis constants, fins que una tarda, fent son camí quotidià vers Sant Felip Neri, un cop de tramvia tombà aquell cos que flaquejava, i apagà la llum dels seus ulls blaus, que només resplandiren dolçament quan en son llit de l'Hospital li dugueren l'Amo a qui tant havia servit, i en la fulgida revifalla del dia de sa mort.

ISIDRE PUIG BOADA.